

תורת הבטחון

פרשת מסעי

לעולם יש תקוה!

וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם (לה, יג)

דרשו חז"ל מקרא זה (מכות ט, ז): "עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל, לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות, שנאמר: "שש ערי מקלט תהיינה", עד שיהיו ששתן קולטות כאחת", ע"כ.

וכתב המשך חכמה (לה, כח) ביאור נפלא בזה, וז"ל: "דרוצה שגולה מקוה תמיד שמא ימות הכהן המשיח ויצא במיתתו. אבל הלא אמר השי"ת שאלעזר יהיה בחלוקת הארץ, ונמצא דהרוצח מיואש לחזור עד התנחל הארץ. לכן בכי האי גוונא שלא יהיה לו תקוה לשוב תיכף, לא אמרה תורה לגלות", עכ"ל. דברים נפלאים! מדהים מאוד! הרי הטעם שלא היו אלו שמעבר לירדן קולטות קודם שהיו אלו שבארץ ישראל קולטות, היינו משום שהשי"ת אינו מניח שום אדם במצב שאין לו תקוה, ואילו היו אלו שבחוץ לארץ קולטות קודם חלוקת הארץ אין שום תקוה לרוצח שישבו משם, שהרי הבטיח השי"ת שאלעזר הכהן יהיה בחלוקת הארץ, ואם כן, מובטח שלא ימות הכהן, וכיון דמיתת הכהן הגדול מחזירה את הרוצחים מערי המקלט, נמצא שאין תקוה לרוצח לשוב, ואין השי"ת מניח יהודי במצב שאין לו תקוה! והרי לעולם יש תקוה!

קוה אל ה' - תפילה

תנן במתני' (מכות יא, ב): "אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו, מחזירין את הרוצח. רבי יהודה אומר, אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח. לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו", עכ"ל. והק' הגמ': "טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי, והכתיב: כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא"? ות"י הגמ': "אמר ההוא סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי: שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו". מבואר בגמ', שיש כח ביד הרוצח להמית את הכהן הגדול על ידי תפילתו – וזו תקות הרוצח, דמהותה של תפילה היא תקוה. [שמצינו כמה פעמים בדברי חז"ל דלשון "קוה" קאי על תפילה, הגמ' (ברכות לג, ז) אמרה עה"פ: "קוה אל ה'" – שקאי על תפילה. ולשון קוה [תקוה] הוא אחד מן הלשונות של בטחון].

הכל בקווי

ומי שמקוה לה', יכול להשיג כל משאלות לבו ע"י הקווי, דאיתא במדרש (פלאשית רבה פ"ח ט"ז) וז"ל, "לישועתך קויתי ה', אמר רבי יצחק הכל בקווי, יסורין בקווי וכו'", עכ"כ. ופי' העץ יוסף וז"ל, "הכל בקווי, כלומר שאפי' אין האדם כדאי, זוכה לכל המתנות בזכות הקווי כדמפרש והיינו בזכות האמונה והבטחון. ועל זה אמר: "לישועתך קויתי ה'".

שאפילו לא יהיו כדאים כל כך לגאולה וישועה מ"מ תהיה הישועה בזכות הקווי והבטחון. יסורין בקווי - פי' שעם היות האדם בתוקף הצרה ומדוכא ביסורין יקוה לה' שירחם עליו ויסירם מעליו וכו", עכ"ל, ועי"ש בכל דבריו הנפלאים בביאור דברי המדרש. מבואר מדברי המדרש, שיכול כל אחד לזכות לכל בקווי, אפילו אם אינו כדאי וראוי - שמה שזוכה ע"י מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכויות.

וכן איתא במדרש תנחומא (פרשת חולת הכרס): "אמר דוד, רבש"ע לכל מדות אדם מקוה, אם הוא עני - עד שיעשיר, חלש - עד שיהיה גבור, חולה - עד שיתרפא, חבוש בבית האסורין - עד שיתירוהו וכו'", עכ"כ. חזינן להדיא דיכול כל יהודי לקוות לכל המדות, ואין שום גבולות שיעמדו בפני תקוותיו.

אפילו רשע ובטח בה'

ויש להתעורר על עוד נקודה נפלאה, על מי הקפידה תורה שלא להניחו במצב שאין לו שום תקוה? על מי שהרג בשוגג. ומהי מהותו של איש כזה? הרי הוא נקרא "רשע" בדיני תורה. דאיתא במכות (י): "ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו וגו', כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו', במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שהרגו את הנפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, לזה אין עדים ולזה אין עדים, הקדוש ברוך הוא מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו, זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה", עכ"כ. ופי' רש"י וז"ל, "שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג", עכ"ל. וכן מבואר בדברי הגמ' (ס"ט ע"ב): "תנא: תלמיד שגלה - מגלין רבו עמו, שנאמר: וחי, עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. אמר ר' זעירא: מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון", עכ"כ. ופי' רש"י "לתלמיד שאינו הגון - שלא יביאוהו עונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה דאמר' לקמן שאינו מצוי אלא ברשעים", עכ"ל.

הרי דההורג בשוגג הוא "רשע", ונתחייב בגלות רק מחמת חטאיו. ומי שהוא צדיק, אין הקב"ה מביא תקלה על ידו, ולא בא לידי הריגה בשוגג. ואעפ"כ, הקפידה תורה שלא להניח "רשע" זה במצב שאין לו תקוה! מדהים מאוד! וזה כדברי המדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט): "דבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה אפילו רשע ובטח בה' חסד יסובבנו", עכ"ל.

אפילו הרב חדה

בא וראה עד היכן הדברים מגיעים, דלעולם יש תקוה, ואין שום מצב של יאוש בהאי עלמא - כתיב (מלכים ב' ז, ב): "בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'". ואיתא בגמ' (ברכות י, ב): "אמר ליה [ישעיהו לחזקיהו]: כבר נגזרה עליך גזירה [פרש"י: שתמות].

אמר ליה [חזקיהו לישעיהו]: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! **כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים.** אתמר נמי, רבי יוחנן ורבי אליעזר דאמרי תרריהו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: הן יקטלני לו איחל, ע"כ.

בטחון אפילו כנגד כל חוקי הטבע

ויש לעמוד על נקודה נחוצה כאן, עד היכן הדברים מגיעין. דאיתא במדרש רבה (פרשה ס"ג אות ט'): "אמר ר' לוי: אברהם חידש זקנה. יצחק חידש יסורים. יעקב חידש חולי. **חזקיהו חידש חולי שיתרפא**", ע"כ. הרי שעד ימי חזקיהו לא הייתה שום אפשרות לחולה להתרפא מחליו. [ואיירי כשנחלה במחלה שבדאי ימות בסופה. ועיין בפ' יפה תואר שהק' על דברי המדרש, שמצינו בכמה מקומות שחולים נתרפאו, אבימלך, מרים וכו'. ועוד הק', דהרי כתיב 'ורפא ירפא', הרי להדיא שיש חולי שיכול להתרפא. ותי' שבכל הני חלאים הייתה רק מכה בעלמא, אבל חולי דחזקיהו היה מחלה הכוללת כל הגוף, שלא הייתה שום אפשרות כלל להתרפא]. הרי אפילו אחר שחזקיהו חלה ולא הייתה שום אפשרות שיתרפא, ולא היה שום אדם בהאי עלמא שנתרפא מאותו חולי, עדיין לא התייאש, ולא אמר שאין תקוה. אלא האמין באמונה שלימה, שאפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, ולעולם יש תקוה, שהוא ית' "כל יכול", ויש לו ית' האפשרות לרפא כל חולי, אפילו אם עד היום לא היה שום חולה שנתרפא מאותו חולי! וכך הוה, שזכה להתרפא מחליו! עד חזקיהו לא היה חולה שיתרפא, וע"י תקותו של חזקיהו נתחדשו רפואות! השי"ת בורא רפואות!! שהוא ית' "כל יכול"!

אל ימנע 'עצמו' מן הרחמים

השומר אמונים (מאמר הנעסון והמחוקות פרק ז') הק' על דברי הגמ' (הג"ל): "לכאורה קשה מאי קאמר 'אל ימנע עצמו מן הרחמים', מי זה האיש שמונע עצמו מן הרחמים, ואם הכוונה שיבקש רחמים הוה ליה למימר אל ימנע עצמו מבקשת רחמים? ועוד שמביא ראיה מהכתוב 'הן יקטלני לו איחל', הלא איחל הוא לשון בטחון ולא לשון תפילה?"

ותי': רק ידוע וכתבנו למעלה (בדורש הנעסון פרק ד') כי מדת בטחון תלוי במדת תפארת, מדתו של יעקב, וגם בחינת רחמים מורה למדת תפארת התמזגות שני המדות חסד וגבורה, וכתבנו (במאמר השגחה פרטים פרק ד') בשם הבעש"ט זי"ע **באם אדם הוא בצער או בסכנה ח"ו, אז סגולה שלא יתפלל שום תפלה רק יחזק בטחונו חזק בה', וזה סגולה גדולה, ואם אדם מחזק בטחונו בה' בלי תפילה, מוכח שאין לו עוד שום כח אפילו להתפלל**, והוא כמו תינוק קטן שאין לו שום דעת לבקש שום דבר, רק הוא בבחינת (הג"ל קל"ג, ז'): "נפשי כגמול עלי אמו", ומעורר בזה שרש אמונת אלקות שהוא (שמות כ, ז'): "אנכי ה' אלקיך" שהקב"ה כל יכול להושיע אפילו למעלה מגדר הטבע, ואז נצטרף בזה שלשה בחינות אמונה, בטחון, ותמימות הלב, ואז נתעורר עליו מדת הרחמים, שהוא כולל כל הספירות וכל המדות עיין בקהלת יעקב (פרק י"ח), ורחמים שייך אפילו מי שאינו ראוי לישועה. **וזה אפשר הכוונה אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו, פירוש - שלא יהיה הוא בעצמו הגורם להמנע ממדת הרחמים,**

בהסיר בטחונו מאלקיו, רק יחזק בטחונו חזק בה', ועל זה מביא שפיר ראיה מהכתוב לו איחל דייקא, שהוא מדת הבטחון והבן, עכ"ד.

מבואר מדבריו, דמי שנמצא במצב שזקוק לרחמי שמים, ישועתו נתונה בידי עצמו, אם יקוה להשי"ת, ובוטח שיזכה לרחמי שמים, ודאי יזכה לישועת ה'. אבל אם ח"ו אינו מקוה להשי"ת ומתייאש מלראות ישועתו, זו סיבה שלא יזכה לישועת ה', והוא עצמו מונע את עצמו מלזכות לרחמי ה'. וע"כ מדויק לשון הגמ' "אל ימנע עצמו מן הרחמים", שהרי הוא בעצמו מונע מלזכות לישועת ה', והבחירה נתונה בידו!

מעשה נפלא:

סיפר הרב מנחם שטיין שפעם היה בבית כנסת מסוים וראה יהודי זקן אומר קדיש ברוב התרגשות ובדמעות שליש. כשסיים תפילתו הלכתי אליו ושאלתי אותו על מי אתה אומר קדיש שכל כך מרגש אותך עד כדי דמעה? ענה לי הזקן בוא תשב לידי ואספר לך את המעשה: אני ניצול שואה. כשהייתי באושוויץ היו אתי כמה יהודים שלצערי הרב פרקו עול, ומרוב התלאות שעברו עליהם התייאשו מבוראם שיצילם ממחנה ההשמדה. אני הייתי שם היחיד שתמיד האמין באמונה שלמה, ובבטחון מלא להקב"ה, ותמיד הייתי אומר להם "אני מאמין באמונה שלמה שהקב"ה מציל אותי מכאן, הבורא יתברך נמצא כאן ושומע לתפילתי ומציל אותי מן המוות הזה". הם היו צוחקים עלי - מה אתה אומר, כאן כבר סוף הדרך ועוד מעט מכניסים אותנו לקבר... אבל נשארתי בשלי ואף פעם לא התייאשתי מבוראי, ותמיד הייתי בוכה אליו ומבקש על נפשי ולא נתתי לאף אחד שיכניס בי יאוש.

עד שהגיע הרגע אחרון... לקחו אותי וחבריי לתאי הגזים והכניסו אותנו לחדר, החברים שוב צחקו עלי, עדיין אתה אומר שהבורא יכול להושיע אותך, הנה כבר הגעת לרגע אחרון של חייך... אבל לא נפלתי ברוחי ואמרתי להם באמונה שלמה: **גם ברגע זה אני מאמין שהבורא יכול להצילני, אין לו מעצור להושיע, הוא כל יכול...**, תוך כדי שאמרתי את המילים אלו מתוך דמעה, לרגע הדלת נפתחה ונאצי אחד נכנס לחדר הוציא אותי משם וסגר את הדלת בחזרה. החברים שלי צעקו מבפנים **"צדקת", "הבורא כל יכול", "אין עוד מלבדו"**, אנו מתחננים אליך תגיד עלינו קדיש תגיד עלינו קדיש, ברגע אחרון הם חזרו בתשובה ומתו על קידוש השם ואני נשארתי בחיים, וזה הקדיש שאני אומר עליהם כל שנה בדמעות שליש, כי אני נזכר ומתרגש כל פעם מחדש איך שהבורא הציל אותי ממוות ברוב חסדיו, ונתן לי חיים חדשים.

אומר הרב מנחם שטיין, שאלתי אותו הבנת מדוע פתאום הוציאו אותך מהחדר? ענה לי כן, כשיצאתי מהחדר שמעתי אותם מתווכחים ביניהם והבנתי מה היה המעשה. הבורא גלגל ששני נאצים שהיו בחוץ פתאום יתווכחו מי יותר חשוב, למי יש יותר עוצמה. כל אחד אמר "אני יותר חשוב", "אני מעליך בכל עניין", ואז אמר אחד "אני אוכיח לך", אז הוא נכנס לתא, הוציא אותי משם, סגר את הדלת ואמר לחבריו: ראית אני יותר חשוב ממך! מדרגתי גבוהה משלך, עד כדי כך שאני יכול להציל יהודי ממות שנגזר עליו! [ספר ישועת ה' כהרף עין, עמ' צד]